

Grenzgänge

In cudisch da raquents da Vic Hendry

In resun maisudiu

Per calonda settember ein, in pievel astgan ins dir, varga 100 persunas seradunadas en ina libreria per retscheiver in cudisch romontsch, compariu ussa en lungatg tudestg. Enzatgei maisudiu. Il president dalla regenza dad in Cantun, il president dad in marcau, la presidenta dil cussegl grond dad in Cantun, il president dil cussegl dil marcau, scribentas, scribents; amitgs ed enconuschents dil scribent, autra glied da cultura e marveglias, ina societad zun honorifica. E tut quella glied teidla cun meraviglia il plaid d'in professer da litteratura ch'ei el medem temps era il translatur dalla ovra.

Quei tut per ina ovra dad in scribent romontsch da nos dis. Aunc mai ha ina ovra romontscha anflau ina tala atenziun. Jeu crei che l'entira litteratura romontscha hagi aunc mai ugliu ensemen l'entira garnitura politica dad in Cantun.

Ei setracta era buca dil cantun Grischun, mobein dad in Cantun agl ur dalla Confederaziun, nua ch'ins discuora tudestg, dil cantun Schaffusa. Il scribent che ha giu tala cuida ed attaschona ei Vic Hendry, dapi prest 20 onns ni varga sesents en quei Cantun sco magister secundar, respectaus leu sco persunalitad e sco scribent. «Grenzgänge», il tetel tudestg dalla ovra, caschuna empau malsegirezia e rumpatesta, sch'ins vul translatur: Cunfins, als cunfins, sur cunfins, sillas risteinas, pass e repass sur risteinas ... tut pusseivladads che cuntentan forsa buca diltut, mo che pon schar sminar ch'ei setracta dils urs e cunfins, glied che arrivon allas risteinas da lur esser, sentir e patertgar, gliedetta agl ur dall'existenza humana.

Raquents da cuntegn divers

L'ovra cumpeglia 25 raquents, savens da paucas paginas ed ei illustrada dad entagls en lenn da Hansuli Holzer - ed edida da Meier e Co. Schaffusa. Per la translaziun segna prof. Bernhard von Arx. In lectur attent dallas ovras da Vic Hendry senta beingleiti ch'ei setracta dad ina rimnada da raquents ord differentas scartiras dil medem autur: 12 ord «Verduras dalla notg», 1976; 3 ord il «Calender Romontsch» 1976; 4 ord la «Riccarda», 1967; ina ord «Pompaluser» 1968, ina ord «Ischi» 1978, 1 ord il «Calender Romontsch» 1979, e 2 aunc buca cumparidas per romontsch. Questa indicaziun para a nus da muntada per il lectur. Ella paleisa ch'ei setracta da raquents naschi ils davos 15 onns, pia suenter ch'il scribent veva bandunau sia val. Ed ella dat plinavon la pusseivladad al lectur dad anflar igl original romontsch. Tgi che ha ella ureglia igl original romontsch, lez tenta ei adina puspei da sfegliar en quel, cura ch'el legia la versiun tudestga. Buca che quella cuntentass buc. Denton ei gest il lungatg da Hendry talmein expressiun da sia persuna ch'el cloma pigl original, e sch'ei fuss mo per spir meraviglias.

Hendry ei naschius e carschius en ina famiglia gronda, muntagnarda duront ils onns da crisas denter las duas uiaras. In temps che teneva ault la tema da Diu, humilitonza e cuntentientscha humana, l'obedienscha viers geniturs e superiors. Ch'el fuva attaschus als geniturs dat il fatg perdetga che sia emprema ovra, litterara, «Tia veglia daventi», comparida el Pelegrin e silsuenter el Tschespet, tschenta cun il raquent «Sco il Segner vul» in crap da fossa alla memoria dil bab ch'el ha piars sco giuvenaster cun 14 onns.

Ella presenta ovra ein tenor nosa observaziun buca meins che siat raquents parts pli stretgas d'ina confessiun e stattan en pli stretg contact culla veta dil scribent sez: «Mumma», in dils pli carins maletgs d'ina mumma romontscha da pli baul «Hedvic» carezia e cordoli sper il bab en bara, «Ir, tiel prè» en sia rigurusadad cristiana, «Il sveglierin» la ierta d'ina mumma. «L'emprema sentupada» lu «Las anemonas dil pass sogn Glieci» sco era la «Riccarda» paleisan ils emprems pass malgenglis el marcau viers l'autra schlatteina ch'ei in pass pli lunsch e che sa setschecher, ferton ch'il fegl dallas

caglias lai ir ils stgirats cullas nitscholas. Forsa ch'in lectur ni ina lectura attenta fa persenn che gest questas historiettas ein raquintadas ella emprema persuna.

Sche quests raquents ein ina ovra viers igl intern dil scribent, ein els tuttavia buca da valetar mo sco parts d'ina biografia personala, anzi. Igl ei reussiu agl autur da tschentar els el mund litterar e human. – In mund muntagnard reflecteschan era autras historiettas sco «Tana va cul tren», «Per ina buglia da lentelgia», «Dunna Lipana», «Sur ils tiarms ora» e.a.

Denton ei igl autur daditg buca pli sesents en tiara romontscha. Da quei attestan era las autras historias buca localisadas talmein ch'il lectur sa metter ellas a casa, anzi. Ellas tractan problems generals da mintgadi ord nos dis. Aschia igl «Accident», ils «Dus minurs», la «Feglia», la «Via directa», «Lenn stetg» e. a. sco «Igl affon ner», «Assassinat ella cava da gera» ni «Damaun ei Tschuncheismas», lu «Cuors dil mund».

Ils purtaders da quests raquents ein gliuedetta da mintgadi ord las roschas che vivan tier nus, jasters e dumiastris, umens e femnas, giuvens e vegls. Tuts ensemen ein els buca gliued che tempra il mund e dat agra a sia cuorsa, gnanc per in smiul buc. Mo ina ga en lur veta tila igl autur els ord il general e persequitescha per in mument, per uras, silpli per paucs dis, forsa era mo per in batterdegl lur sort. Tras ina orva lai el prender il lectur art e part da lur panziers ch'ei forsa era quel dil lectur, da geniturs che panzan per igl avegnir da lur saung ch'els enconuschan per memia bein sco «Enzanua en in cantun d'ina taviarna» ni forsa da consorts che han daditg da dir nuot pli in a l'auter sco «Il pèr», vetas arsas senza in avegnir. Ina flur ni l'autra da tempra lirica agl ur da talas sendas teissas humanas rinforzeschan sco contrast aunc nossa stretga val da larmas, nies mund cun schi paucas steilas.

Lungatg concis e dosau

Tgi che persequitescha l'ovra litterara entira da Vic Hendry vegn a consentir che siu lungatg vegn pli e pli concis e dosaus tenor sia missiun, la capientscha pil carstgaun en ses fastedis pli e pli vasta, il dialog pli e pli verdeivels. Ins paregli ina gada «La tschavera dil smaccacrappa» cun in ni l'auter dils raquents da pli baul.

Il translatur, prof. B. von Arx, presenta l'ovra digl autur sco suonda: «Ils carstgauns che neschan avon nus ein da catar bunamein dapertut el mund sociabel plitost che el geografic, intonaus silpli a bunfin tras in num propi. Els ein purtaders da rollas socialas che s'entaupan. L'acziun plitost spargnusa e senza gronds smanis sesviluppescha ord l'intensitad dil contact human che semanifescha buca egl extraordinari, mobein el mintgadi. Gest sin quei mintgadi denton croda l'egliada precisa dil poet. Nus essan perdetga d'ina pintga »comédie humaine« che daventa per memia savens ina tragedia, presentada en in, lungatg che lubescha buca diversius, mobein che marca cuort e concis, beinduras muort spargn bunamein cun direzia».

La translaziun

Cun quei arrivein nus alla translaziun. Translaziuns da Vic Hendry ein tut auter che semplas e maneivlas. Per ina dispona igl autur dad in scazi da plaids differenziau e da tempra tuatschina, per l'autra fa Hendry diever d'in stil eliptic e zun persunal en sintaxa e parafrasa, beinduras denton era dir e direct. Transponer in tal lungatg en in jester senza ch'el piardi mur e savur ei beinduras strusch pusseivel. Il lectur allert vegn perquei adina cargaus dil tenti da sfullar e sfegliar egl original, cunzun sch'el sa ch'il translatur ei d'origin tudestg, mo per temps a Breil e discuora romontsch da pign ensi, enconuscha pia il romontsch sursilvan schibein sco nus auters. Prof. v. Arx vul era buca numnar sia lavur ina «translaziun». El motivescha, sia remarca sco suonda: «Prosa sco quella da Hendry selai buca translatar plaid per plaid. En lavur cummineivla eisi reussiu a nus – e quei ha rendiu la lavur per da dretg biala – da scaffir in text tudestg che ei malgrad las divergenzas digl original en senn, spért e ritmus dil lungatg bunamein equivalents cugl origin». Tscheu e leu vul ei parer che la melodia linguistica hagi bein pitii ina gada ni l'autra essend ella buca contonschibla ad ina translaziun. Denton ha l'ovra era gudignau beinduras tras la lavur cumineivla ed il lungatg litterar modulau e modern sco il tudestg.

Ovras da tala tempra sco «Grenzgänge» ein sco fatgas per dar perdetga era dado nossas scheinas che nossa litteratura romontscha sesprova buca senza veseivel success da tener pass e petg cul mund litterar.

Gion Deplazes
GR 09-01-1979

